

Գրիգոր Բալասանին «Մուրճի» մշտական աշխատակից են անուանում, յայտարարում են, թէ «բացի այդ աշխատութիւններից (նրանք թւում են պ. Բալասանի անտիպ աշխատութիւնները) յարգելի բանաստեղծը այս տարւանից (1902 թ.) հիմք է դրել հայ գրականութեան մէջ առաջին անգամ լոյս տեսնող մի զուտ բանաստեղծական—գեղարուեստական հանդէսի՝ «Զգացմունք» անունով: «Զգացմունքը» միշտ Հ. Ղ. Ալիշանի խնկելի յիշատակին նուիրուած՝ լոյս կը տեսնէ արտասահմանում շարունակաբար, տարեկան երկու գիրք, ինչպէս «Արաքսը»:

Այն «Զգացմունքը», որի մասին մենք վերը խօսեցինք, մի նմուշ է այդ «Հայ գրականութեան մէջ առաջին անգամ լոյս տեսնող» հանդէսի համար կամ՝ ինչպէս ինքը պ. Գրիգոր Բալասանն է յայտարարում «Մշակում», առձեռն «Զգացմունք» է:

Ինչպէս տեսնում էք, պ. Գրիգոր Բալասանը զգացմունքի առևտուր է սկսել *распивочно и на вынось*.

Եթէ «Համակրողների» հրաւերը յաջողութիւն գտնի, մենք անշուշտ չուտով կ'ունենանք նաև գրպանի «Զգացմունք»:

Տ. Յ.

Էմմանուէլ քահ. Նազարեանց. «ՈՏԱՆԱԽՕՐՆԵՐ» (երեխաների համար). 71 եր.
գ. 50 կ. Մոսկուա 1903 թ.

Կան մանկական գրքեր, կան և երեխայական գրքեր:

Էմ. քահ. Նազարեանցի գիրքը վերջին տեսակին է պատկանում:

Ամեն մի երեխայ կարող է գրել այնպիսի ոտանաւորներ, ինչպէս էմ. քահ. Նազարեանցը:

Ես սիրում եմ պարզ լուսնեակ՝

Վառ լապտերը բոլորակ.

Լուսին—գիշեր միշտ ամառ

Յերեկ է ողջ մեր աշխարհ»:

(«Սիրած-չսիրած բաներ»)

«Ապրիլին մեղ մեծ Աւետում,

Մայիս՝ երկինք վեր Համբարձում»:

(«Որ ամսին ինչ տօն ունենք»):

«Գալիս է չուտ Տէր (!) ընդ առաջ,

Տան բակերում խոտ ենք դիզում,

Վառած մոմեր աւետում քաջ—քաջ

Եկեղեցուց տուն ենք տանում»:

(«Մեր մեծ տօները»):

«Մեր Հայր, որ էն բարձրումն ես,
Մենք սրտեղ,
Դու սրտեղ ես,
Ինչ որ ուզենք, խնդրենք քեզ,
Դու ամեն բան հասցրու մեզ»:
(«Իմ աղօթքը»):

«Առողջ ազտաւ՝ լի է անտառ.
Գոռող առիւծ փչրեց մաշառ»:
(«Ռ» ունեցող բառեր»):

«Եւ մեր Լէոն, այդ գիժ տղայ,
Երբ որ մարդիկ սաստիկ ցրտում
Զրըխկում էին սառցի վերայ՝
«Օխայ» ասէր և ծիծաղում»:
(«Փոքրիկ աղջիկ»):

Էմ. քահ. Նազարեանցի ամբողջ գիրքը (բայցի «Մեծ մօր օրհնանքը» ոտանաւորից) մի կուրծոզ է: Արժանապատիւ հայրը կարծէք միջին դարերում ապրելիս լինի: Քերականութիւնը, տիեզերագրութիւնը, օրացոյցը, տօնացոյցը, թւարանութիւնը ուզում է ոտանաւորով սովորեցնել երեխաներին:

Եւ ինչէր է սովորեցնում,—այն, որ լուսինը՝ բոլորակ է, աստղերը՝ մանր կայծեր, կամ այն, որ եթէ մի երեխայ Հար լինի ու ուրիշներին նեղացնի, նրան մարդիկ կարող են «թակել, ինչպէս հարկն է»:

Իսկ եթէ տէր-հայրը պատահմամբ լաւ բան է ասում, այնպիսի ձևով է ասում, որ ասածը ոչ մի ազդեցութիւն չէ կարող ունենալ ընթերցող երեխայի վրայ:

Տէր-հայրը ուզում է երեխային հասկացնել իր պարտքը և գրում է ի միջի այլոց.

«Հիմա, ինչ որ մենք տալիս ենք
Խեղճի, որբի՝ մսխալներով,
Այն է, ինչ որ մենք խել ենք
Այն թոյլերից՝ տաս փութերով»:

Պէտք է ենթադրել, որ այդ գրելիս՝ տէր-հայրը մի բան զգացել է և ուզել է զգացնել տալ ընթերցողին, բայց նայեցէք նոյն երեսի ներքեր և կը տեսնէք այսպիսի մի ծանօթութիւն.

«Փութը ունի 40 ֆունտ, ֆունտը ունի 32 լօտ. լօտը՝ 3 մսխալ (զալաանիկ, ЗОЛОТНИКЪ)»:

Պարզ է, որ տէր-հօր գրքում չը կայ և ոչ մի մսխալ զգացմունք: Իսկ ինչ կարելի է անել երեխաների հետ առանց զգացմունքի, այն էլ միջնադարեան զաղափարներով և անհորհրդ ոտանաւորներով:

Տիգրան Ամիրժանեան. «ՈՒՍԵԱՆ ՊԱՆԴՈՂՈՏ» (Վանեցոյ կեանքից). ամիս-
փեց Խ. Տէր-Յովհաննիսեանց. 40 էր. գինն է 15 կ. Թիֆլիս 1903 թ.

Տիգրան Ամիրժանեանի «Ուսեալ պանդուխտը» ողբերգու-
թիւնն է: Ողբերգութեան նիւթը պանդուխտի վիճակն ու զգաց-
մունքներն են:

Պ. Տէր-Յովհաննիսեանը աւելորդ է համարել ամբողջա-
պէս տպել կամ արտատպել այդ ողբերգութիւնը (ինձ յայտնի
չէ—տպուած է եղել արդեօք այդ ողբերգութիւնը երբեիցէ, թէ
ոչ), այլ «ամիսփեղ է», այսինքն բերել է միմիայն մի քանի հա-
տուածներ, իսկ մնացած մասերը պատմել է իր խօսքերով, ար-
ձակ ոճով:

Որքան կարելի է դատել մէջ բերուած հատուածներից,
պ. Տէր-Յովհաննիսեանը զուր է «ամիսփեղ» հեղինակի գրածը:

Ընթերցողին ցոյց տալու համար, թէ որքան զգացմունք
է պարունակում և որքան ճաշակով է գրուած պ. Ամիրժանեա-
նի ոտանաւորը, մենք առաջ կը բերենք միայն մի երկտող, որ
արժէ պ. Գրիգոր Բալասեանի ամբողջ առձեռն, գրպանի և լիա-
կատար «Զգացմունքներին»:

«Թո՛ղ, անպէ՛ք, թող՝ որ իմ սիրտ կրակ ու բոց վա-
ռուած էլնի՛,

Թող իմ աչք՝ կլկլացող պղտոր-պղտոր աղպիւր էլնի՛»:

Տ. Յ.

Յարութիւն Եսայեան. «ԳՐԲԱՅԻ ՄՏՐՈՂՈՒՆԵՐ». (պատկեր) 15 էր., գինն է 5
կոպ., Թիֆլիս, 1903 թ.

Պ. Եսայեանի «պատկերի» նիւթը հետաքրքրական է:

Ամենքին յայտնի է, թէ ինչ դեր են խաղում գրացները
մեր հասարակութեան անապաշտ խաւերում:

Պ. Եսայեան գիտել է երևոյթը, նկատել է մի քանի հե-
տաքրքրական գծեր և, ուզելով հարուածել չարիքը գեղարուես-
տական գրուածքի ձևով, չարագրել է իր «պատկերը»:

Սակայն գեղարուեստօրէն գրելու շնորհքը ամենքին չէ
տուած:

Այն, ինչ որ իր աչքով տեսել է, պ. Եսայեանը մեղ պատ-
մում է գրագէտ ոճով, և մեղ համար այդ հետաքրքրական է:
Իսկ այն, ինչ որ պ. Եսայեանն աւելացրել է իր տեսածի վրայ
կամ փոփոխել է իր տեսածում իր երեակայութեան միջոցով,
ուրիշ խօսքով այն, ինչ որ պէտք է գեղարուեստական երկ
դարձնէր պ. Եսայեանի գրուածքը, դուրս է եկել վերին աստի-